

REFLEXE ROLE UČITELE V RÁMCI EDUKAČNÍHO PROGRAMU V MUZEU

PETRA HORSKÁ

Anotace

Text prezentuje problematiku reflexe role učitele v rámci edukačního programu v muzeu, která byla na konferenci představena formou posteru. Cílem je poukázat na skutečnost, jak učitelé vnímají a hodnotí svoji roli v procesu muzejní edukace. Prezentovaná data jsou dílčími výstupy kvalitativního výzkumného šetření zaměřeného na reflexi a popis jednotlivých komponent muzejní edukace z didaktického hlediska. Reflexe role učitele se metodologicky opírá o hloubkové rozhovory s učiteli ZŠ, kteří se svými žáky navštívili muzejní program.

Klíčová slova

Muzejní edukace, reflexe, role, třífázová návštěva muzea, učitel.

Úvod

Pro smysluplnou návštěvu edukačního programu v muzeu s efektivním výchovně-vzdělávacím dopadem na žáky považujeme za významné následující momenty. Za prvé se jedná o osobnost učitele, neboť je to on, kdo provází žáky na cestě jejich poznáním a současně rozhoduje o tom, zda zařadí účast na edukačním programu v muzeu do své výuky. Dále se jedná o realizaci návštěvy muzejního programu s ohledem na její tři základní etapy – příprava žáků na muzejní program ve škole, učení žáků v muzeu, zhodnocení muzejního programu ve škole. Ve všech těchto etapách má učitel svoji nezastupitelnou roli. Otázkou však zůstává, jak tuto roli reflektuje. Zda ji blíže hodnotí a jak se toto dále promítá do jeho pedagogické praxe.

Níže prezentovaný text má za cíl stručně představit pohled na roli učitele v rámci tzv. třífázové návštěvy edukačního programu v muzeu. A pokusit se tak ve stručnosti odpovědět na otázku: Jakým způsobem učitelé reflektují svoji roli v rámci edukačního programu v muzeu?

Předkládaná problematika je dílčím výstupem kvalitativního výzkumného projektu Edukační programy v muzeu očima učitelů základních škol. Hlavním cílem tohoto projektu disertační práce je reflektovat, jak učitelé nahlízejí edukační programy v muzeu z hlediska jednotlivých komponent edukačního procesu a co od muzea v této oblasti potřebují ke zkvalitnění výchovy a vzdělávání svých žáků.

Cílovou skupinou informací předkládaných jsou zejména učitelé základních škol, kteří se svými žáky navštěvují muzea. Dále je příspěvek určen muzejním pedagogům, lektorům či jiným edukačním a výzkumným pracovníkům, jež se svým profesním zaměřením věnují problematice muzejní edukace.

1. Metodologie a zpracování dat

Pro realizaci výzkumného šetření byl zvolen kvalitativní přístup s využitím metody párového hloubkového rozhovoru. Rozhovory byly vedeny od května do července 2012 s učiteli základních škol, kteří měli se svoji třídou zkušenost s absolvováním edukačního programu v Historickém muzeu Národního muzea. Respondentům byly volně pokládány otevřené otázky vycházející svým zaměřením z problematiky jednotlivých muzejně a obecně-didaktických kategorií. Celkem bylo doposud zrealizováno 7 hloubkových rozhovorů s učiteli vlastivědy 4. – 5. třídy 1. stupně ZŠ či učiteli dějepisu a občanské výchovy 6. – 9. třídy 2. stupně ZŠ. Jednotlivé rozhovory byly nahrány na diktafon, následně přepsány a zpracovávány pomocí programu MAXQDA 11. Získaná textová data byla podrobena kvalitativní analýze technikou otevřeného kódování. Kódy přiřazované jednotlivým textovým fragmentům byly dále hierarchizovány a uspořádány do jednotlivých kategorií.

2. Výsledky

V průběhu zpracování dat byla identifikována kategorie „role učitel“. Tato kategorie je založena na interpretaci textových fragmentů obsahujících spontánní sebereflexe učitelských postojů a hodnot ve vztahu k edukačnímu programu v muzeu. Obsah kategorie tedy odpovídá na specifickou výzkumnou otázku: Jakým způsobem učitelé reflektují svoji roli v rámci edukačního programu v muzeu? Obsah kategorie byl vztažen ke konceptu třífázové školní návštěvy muzea a kategorie „role učitel“ tak získala tři podkategorie, jejichž obsah je dále vnitřně diferencován. Blíže viz tabulka.

KATEGORIE „ROLE UČITEL“		
Před návštěvou muzea	V muzeu	Po návštěvě muzea
<ul style="list-style-type: none"> - tematická a organizační příprava žáků ve škole - sebezpráva učitele - spolupráce s muzeem při přípravě žáků - obhájení programu před vedením školy	<ul style="list-style-type: none"> - pozorovatel - zajišťovatel kázně - aktér programu - sociální manažer - samostatná práce s žáky v expozici	<ul style="list-style-type: none"> - reflexe programu s žáky ve škole - spolupráce s muzeem při realizaci reflexe

Pro názornost si můžeme některé z vybraných kódů v tabulce ilustrovat prostřednictvím citací učitelských výroků z rozhovorů. Například jak ve fázi před návštěvou edukačního programu v muzeu, tak ve fázi po návštěvě muzea zmiňovali učitelé často svoji odpovědnost za přípravu žáků a následnou reflexi ve škole toho, co se v rámci edukačního programu odehrálo. ... *když se sejdem druhý den ve škole, tak se o tom pobavíme. Nejen o pocitech, co se ti líbilo. Ale optimální by bylo si to zhodnotit (...), co jsme tam viděli a třeba si to ještě zopakovat, pokud by šlo o ty informace.* (Jan, učitel 2. stupně ZŠ). V této souvislosti byla také často zmiňována tzv. spolupráce s muzeem ve smyslu pomoci, o které hovoří učitelka

Kateřina následovně: „... ideální je, pokud jsou k tomu nějaké materiály přístupné na internetu. To znamená, že je učitel dostane před návštěvou, aby si je mohl prostudovat.“

Neméně zajímavý je pohled na to, jak vidí učitelé sami sebe v rámci edukačního programu v muzeu. Ilustrovat nám jej může například výrok paní učitelky Evy, který jsme označili kódem „sociální manažer“: „Myslím, že (žáky do skupin) by měl složit spíše učitel, který děti zná. Aby jedna skupina nebyla zase jenom ty chytré děti.“ Případně pohled učitele Jana, který odpovídá na otázku „Jaká je role učitele?“ a spatřuje sám sebe spíše jako pozorovatele či případného zajišťovatele kázně: „Já myslím, že pozorovatele. Já se do toho nezapojuju... Když lektor udělá chybu a splete se v datu, já ho určitě nebudu opravovat. A kdyby se to začalo zvrhávat, tak jedině po stránce chování bych se mu snažil pomoci.“

3. Shrnutí

Zamysleme se nad smyslem realizace výzkumného šetření a interpretací získaných dat ve vztahu k cílovým skupinám zmíněným v úvodu. Můžeme zde nalézt několik styčných bodů, které mohou posloužit jako východiska pro kvalitativní zlepšení edukační reality ve vztahu školy a muzea. Za prvé sebereflexe dotazovaných učitelů mohou přinést samotným pedagogům inspirativní podněty pro zkvalitnění jejich pedagogické praxe ve vztahu k muzejní edukaci a její návaznosti na výchovu a vzdělávání ve škole.

Dále informace získané z reflexe role učitele v muzeu mohou vést k většímu porozumění edukačních pracovníků muzeí a učitelů, k efektivnímu využití učitelova potenciálu během edukačního programu či inspirovat edukační pracovníky muzeí k vytváření vzdělávacích materiálů s přesahem pro jejich další využití ve školní edukaci. A v neposlední řadě na úrovni vysokoškolské přípravy budoucích učitelů se mohou získaná data stát jedním z východisek pro inovaci jednosemestrálního kurzu Spolupráce školy a muzea, který je vyučován na PedF UK pro studenty oboru Učitelství pro 1. stupeň v prezenční a kombinované formě.

Literatura

Jagošová, L., Jůva, V., & Mrázová, L. (2012). *Muzejní pedagogika: Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno: Paido.

Jůva, V. (2004). *Dětské muzeum: edukační fenomén 21. století*. Brno: Paido.

Šobáňová, P. (2012). *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Švaříček, R., & Šedová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Autorka

Mgr. Petra Horská

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, katedra primární pedagogiky

M. D. Rettigové 4

116 39, Praha 1

petra.horska@pedf.cuni.cz